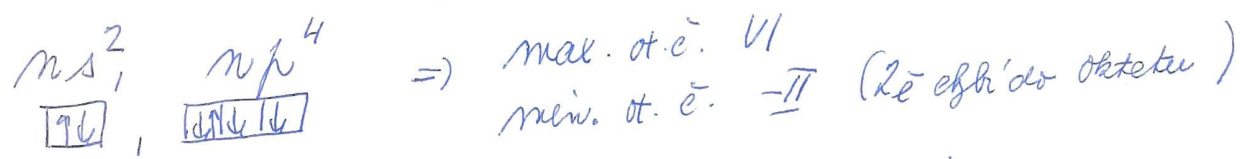

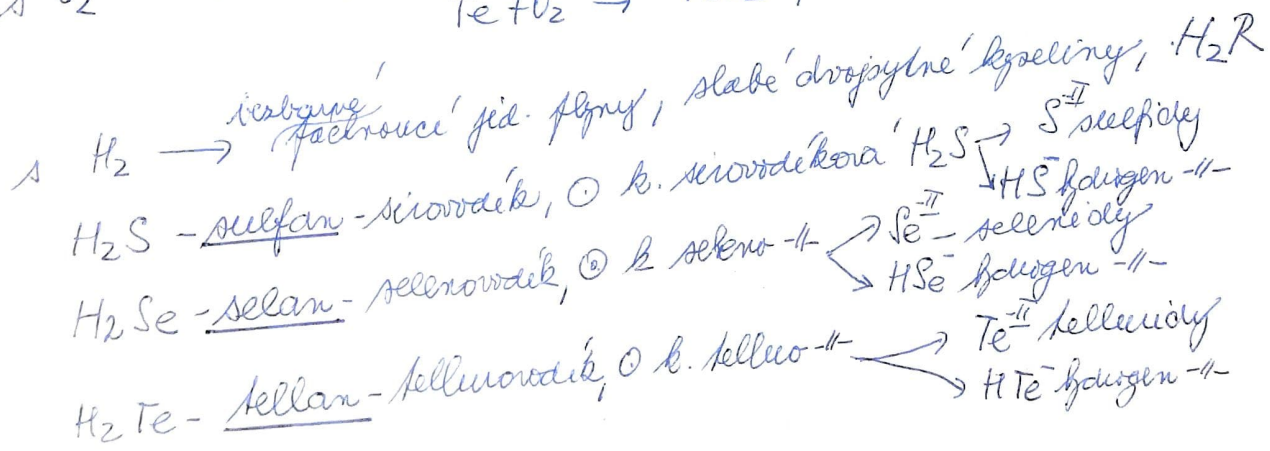
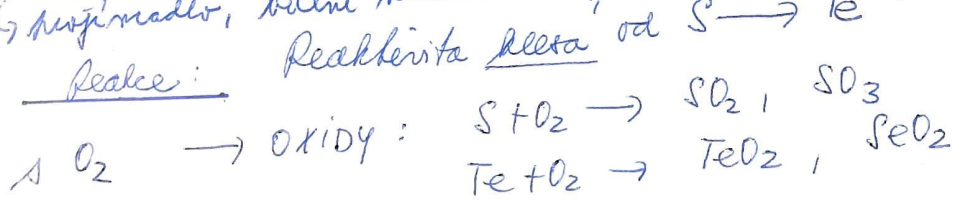
6. hl. podskup. - p⁴ prvky, chalcogeny

- "Osel se teteli v fořeli" $\underbrace{O, S, Se, Te, Po}_{p\text{ prvky}}$ - radioakt. kov H. Curie + P. Curie smolince
- "Operace síra se teoreticky provádě" $\underbrace{O, S, Se, Te, Po}_{p\text{ prvky}}$ - fořeli

$\Delta > Z: > m, n, \text{kov charakter, tt, tv}$
 $< \text{elektronog., reaktivita}$

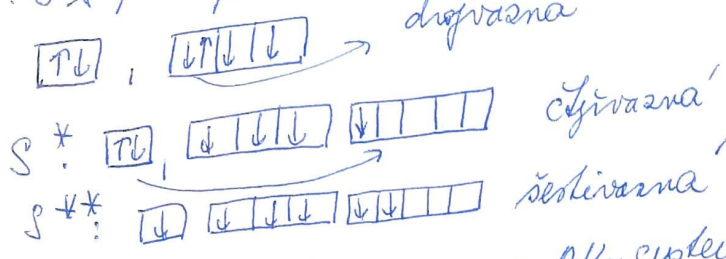
- výskyt:
- S - irovna'-lořiska S
  - FeS_2^{II-I} - pyrit, markazit (disulfidy $-S-S-$)
  - $CuFeS_2$ - chalkopyrit
  - PbS - galenit
  - ZnS - sfalerit
  - HgS - cinabrit = ruměčka
  - $CaSO_4 \cdot 2H_2O$ sadrovec
  - $2ZnSO_4 \cdot 4H_2O$ bíla' šalice (impregnace, desinfekce)
  - $BaSO_4$ baryt
  - $CuSO_4 \cdot 5H_2O$ modrá' -"
  - $FeSO_4 \cdot 7H_2O$ zelená' -" (desinfekce, proti meřím na barvení tkanin)
  - $Na_2SO_4 \cdot 10H_2O$ glauberova sůl
  - CS_2 - sirovalek (kap.)
  - g. hřip'madla, bílení' peřin, křepakumulace, meřím, výřba papírů, čisteč'

S - S/RA = SULPHUR

Žltá kryštal. látka, má 4 stabilné izotopy $^{32}_{16}\text{S}$, $^{33}_{16}\text{S}$, $^{34}_{16}\text{S}$, $^{36}_{16}\text{S}$.
+ 6 nestabilných radioakt. izotopov, hl. oblasti ťažby: Polsko, Povážie,
neorupštrava ve H_2O x etker, CS_2 , H_2S , $\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}$. Kazachstan, USA

S: $3s^2$, $3p^4$ ako pŕimeš je i v rofe, etker, plynu.

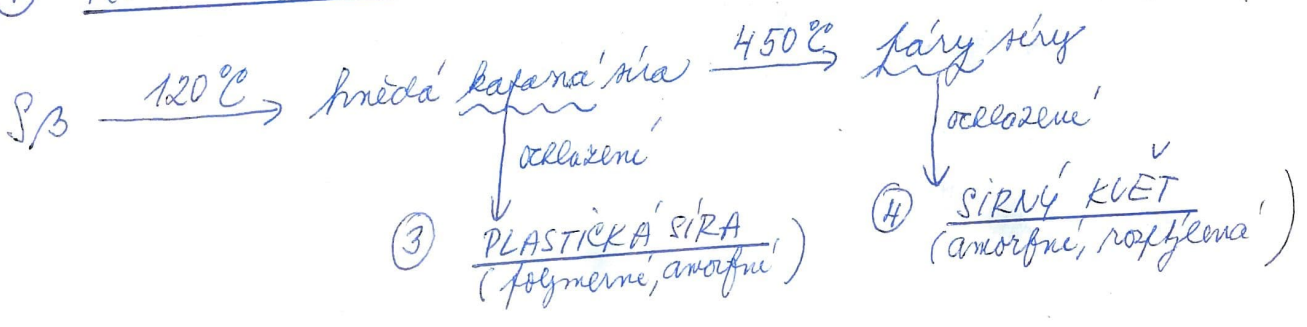
S je biogenní prvek - v AK - cyklein, metkeonin
v kŕekovinách
v $\text{CH}_3\text{-C}(=\text{O})\text{-S-CoA}$ (acylkoenzym A)
součásti vitamínů (kŕiamín - B1, kŕp. fantolkenové, biotin)

Byla známa ve starověku - ve starověké Číně gla stŕkoe stŕelného
prachu, dnes zařazené pyrotechniky. Vulkanizace kaučuku,
základem pro výrobu H_2SO_4 , součásti fungicidů (plísň)
ovlivňuje jako "minerální kŕidy": v kŕp. nety, vŕasy, plavky, chuforka, vŕaziva.

MODIFIKACE S

Tabl. stavební jednotky kryštal. struktury jsou S_8 .
95°C

① KOSOŤVEREČKA S_8 stala modifikace S_8 JEDNOKLONNA ②

SLOUČENINY S.

S - pomŕně reaktivní prvek. Pŕmo se slučuje se všemi prvky x
x N_2 , I_2 , Te , Ir , Pt , Au .

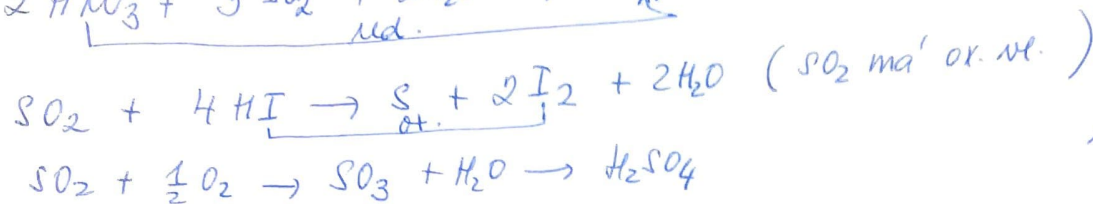
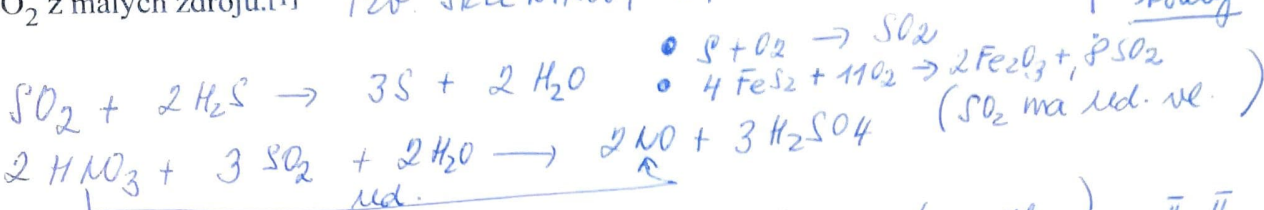
OXIDY SÍRY

SO₂ - bezb. jid. plyn, šleplavý
v sopeč. kominách

Před rokem 1989 představoval oxid siřičitý hlavním problémem kvality ovzduší, především v důsledku masivního spalování uhlí s vysokým obsahem síry. Reakcí s vodní parou obsaženou v atmosféře vznikají kyseliny sírová a siřičitá a sírové, které se podílejí na vzniku kyselých dešťů, jež podílely na zničení smrkových lesů např. Jizerských a Krušných horách. Mezi lety 1990 až 2006 došlo v České republice k poklesu emisí SO₂ téměř o 90 % v důsledku instalaci účinných odsiřovacích zařízení, většinou za použití alkalických sorbentů (mletý vápenec nebo magnezit). V posledních letech stoupají emise SO₂ z malých zdrojů.[1] Tzv. SKLENÍKOVÝ PLYN

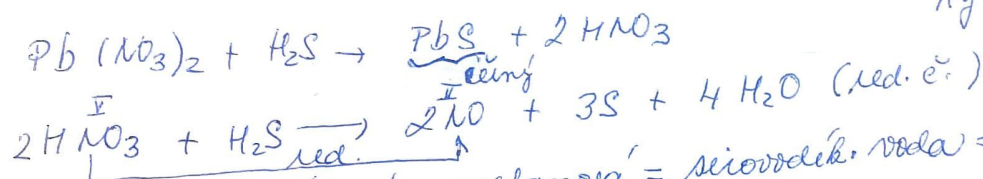
Jizerské hory – smrkový les zasažený kyselým deštěm

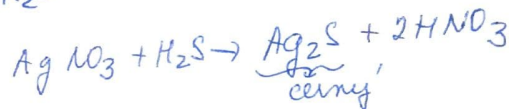
2015 - napadení smrků dusíkem, kouřem → devastace lesů

SO₂ - plyn, nestabilní i jako S₂O₂
SO₃ jako krystal = pevný je i polymerní

~ jako KEN
jid. pachoucí po sražených vejci, bezb. plyn. Vsopečných fýrech, při uskladu organ. materiálů
v minerál. vodách. $\text{FeS} + 2\text{HCl} \rightarrow \text{FeCl}_2 + \text{H}_2\text{S}$

⊙ k. sirovodíková = seefanová = sirovodík. voda = seefanová voda, slabá kys.
 $\text{H}_2\text{S} \rightleftharpoons \text{S}^{2-}$ - sulfidy (neoxp. v H₂O)
 $\text{H}_2\text{S} \rightleftharpoons \text{HS}^-$ - hydrog. sulfidy

H₂S se využívá v anal. chemii, v org. syntéze.

Se - selen Vlastnosti ~ S, až Se₈. Sloučeniny jsou jid. jsou II, IV, VI
výroba červeně zbarvených skel, elektrotechnika
 H_2Se , SeO_2 , H_2SeO_3 , H_2SeO_4 ...

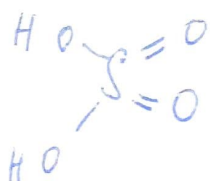
Te - tellur, kovový ~ Sn, až Te_n = polyatomové molekuly
 H_2Te , TeO_2 , H_2TeO_3 , H_6TeO_6 ...

H₂SO₄ (vitriol) (98%)

(4)

Silná dvojitá kys. Boulně se sluč s vodou - silná exotermická reakce (vytříknutí =>

=> LIŠEME KYS. DO H₂O !

dehydratační účinky: Cu SO₄ · 5H₂O $\xrightarrow{\text{H}_2\text{SO}_4}$ CuSO₄ + 5H₂O
+ hygroskopické (vzdušná vlhkost) modrá škálie bílý

obn. vlastnosti - koncent. má schopnost reagovat s kovy na P straně Bekehoovy řady. (neoxiduje Au)
Cu + H₂SO₄ → CuO + SO₂ + H₂O

řed H₂SO₄ reag. jen s kovy na L straně.

re a) SO₄²⁻ : H₂SO₄ + 2KOH → K₂SO₄ + 2H₂O
nízká mianí rozp. v H₂O x BaSO₄ slany = nešťaty

b) HSO₄⁻ : H₂SO₄ + NaOH → NaHSO₄ + H₂O
NaHSO₄ + NaOH → Na₂SO₄ + H₂O

všechny "kyslé" slany rozp. v H₂O.

podvojn. slany = KAMENCE (H^IM^{III}(SO₄)₂ · 12 H₂O) → dotečka

disírová H₂S₂O₇ → disírová S₂O₈²⁻
disírová H₂SO₄ = (oleum) → SO₃ + konc. H₂SO₄

VÝROBA H₂SO₄

① KONTAKTNÍ = KOMOROVÝ ZP. (až 98% H₂SO₄)

a) SO₂ + 1/2 O₂ $\xrightarrow{\text{V}_2\text{O}_5}$ SO₃ + E

b) SO₃ + řed. H₂SO₄ → H₂S₂O₇

c) H₂S₂O₇ + H₂O → 2H₂SO₄

② NITROZNÍ ZP. (~ 60%)

SO₂ + H₂O + 1/2 O₂ $\xrightarrow{\text{NO, NO}_2}$ H₂SO₄

úprava H₂SO₄: koroze, barvení, léčiva, plasty, výšvinny, měřicí činidla

Selen Se

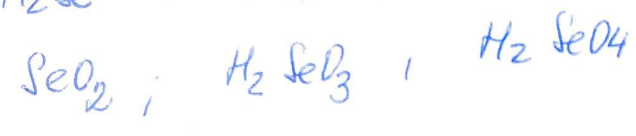
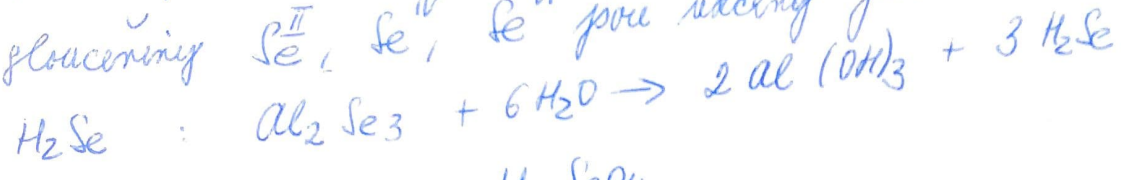
obvykle doprovází S. ; minerál ZORGIT

vlastnosti ~ S.

až Se_8 ; allotropické modifikace : amorfni - červený,
jednotlivý - červený,
srdý = kovový

elektrotechnika - vodič, výroba červeně
zabarvených skel.

glucenniny Se^{II} , Se^{IV} , Se^{VI} jsou nebezpečné jed. !!!

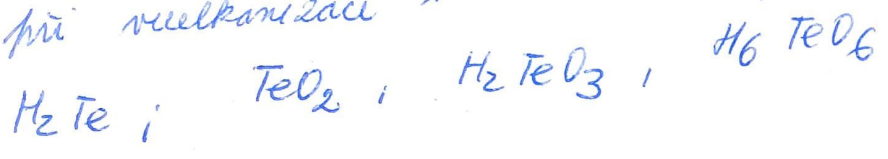

Tellur Te

Atkč ; minerál HESIT

~ kovový ~ se elnu ; až Te_n - polyatomové molekuly

při vulkanizaci kaučuků ; odolný proti korozi.

Polonium Po ("Polsko")

1898 izolovali z maminu (smolinec) P. + M. CURIE

~ telluru ;
člen radioakt. řady ;